

VIYET TEOREMASINING

TENGLAMALARNI YECHISHGA TADBIQL

Babayeva Muxabbat Shonazar qizi Urganch shahar

13-son maktabning matematika fani o'qituvchisi.

Ramanov Bekzod Anvarovich Urganch shahar

13-son maktabning matematika fani o'qituvchisi.

bekzod_ramanov@mail.ru

Annotatsiya: Ushbu tezisda Viyet teoremasi va uning boshqa masalalarda qo'llanilishi, masalalardan namunalar va ularning yechimlari keltirilgan.

Аннотация: В диссертации представлена теорема Виета и ее применение в других задачах, примеры задач и их решения.

Abstract: This thesis the Viet theorem and its application in other problems, examples of problems and their solutions.

Kalit so'zlar: Viyet teoremasi, tenglama, parametr, tenglama ildizlari, koeffitsiyent, daraja.

Ключевые слова: теорема Виета, уравнение, параметр, корни уравнения, коэффициент, степень.

Key words: Viet theorem, equation, parameter, roots of equation, coefficient, degree.

Viyet teoremasi:

Agar x_1 va x_2 lar $x^2 + px + q = 0$ tenglamaning ildizlari bo'lsa, u holda

$$\begin{cases} x_1 + x_2 = -p \\ x_1 \cdot x_2 = q \end{cases}$$

Formula o'rinli, ya'ni keltirilgan kvadrat tenglama ildizlari yig'indisi qarama-qarshi ishora bilan olingan ikkinchi koeffitsiyentga, ildizlarining ko'paytmasi esa ozod hadga teng bo'ladi.

1-masala:

m ning qanday qiymatlarida $x^2 - 4mx + 48 = 0$ tenglamaning ildizlari bir boshqasidan 3 marta katta bo'ladi?

Yechilishi:

$$x^2 - 4mx + 48 = 0$$

$$\begin{cases} x_1 + x_2 = 4m \\ x_1 \cdot x_2 = 48 \\ x_1 = 3x_2 \end{cases} \Rightarrow \begin{cases} x_1 \cdot x_2 = 48 \\ x_1 = 3x_2 \end{cases} \Rightarrow 3x_2^2 = 48$$

$$x_2^2 = 16$$

$$x_2 = \pm 4$$

$$x_1 = 3x_2$$

$$x_1 = \pm 12$$

$$x_1 + x_2 = 4m$$

$$4 + 12 = 4m$$

$$-4 - 12 = 4m$$

$$4m = 16$$

$$4m = -16$$

$$m = 16 : 4$$

$$m = -16 : 4$$

$$m = 4$$

$$m = -4$$

$$\text{Javob: } m = \pm 4$$

2-masala:

x_1 va x_2 lar $x^2 + x + a = 0$ tenglamaning ildizlari bo'lib, $\frac{1}{x_1} + \frac{1}{x_2} = \frac{1}{2}$ tenglikni qanoatlantiradi. $2a - 1$ ni toping.

Yechilishi:

Berilgan tenglamadan foydalanib Viyet teoremasini yozib olamiz:

$$x_1 + x_2 = -1$$

$$x_1 \cdot x_2 = a$$

Berilgan shartni soddalashtirib yuqoridagi tengliklarni olib borib qo'yamiz:

$$\frac{1}{x_1} + \frac{1}{x_2} = \frac{1}{2} \Rightarrow \frac{x_1 + x_2}{x_1 \cdot x_2} = \frac{1}{2} \Rightarrow \frac{-1}{a} = \frac{1}{2}$$
$$a = -2$$

Ifodani hisoblaymiz:

$$2a - 1 = 2 \cdot (-2) - 1 = -4 - 1 = -5$$

Javob: -5 ga teng.

3-masala:

Ushbu $x^2 + px + 6 = 0$ tenglama ildizlari ayirmasining kvadrati 40 ga teng.
 p ning qiymatini toping.

Yechilishi:

Berilgan tenglamadan foydalanib Viyet teoremasini yozib olamiz:

$$x_1 + x_2 = -p$$

$$x_1 \cdot x_2 = 6$$

Berilgan shartni soddalashtirib yuqoridagi tengliklarni olib borib qo'yamiz:

$$(x_1 - x_2)^2 = 40$$

$$x_1^2 - 2x_1x_2 + x_2^2 = 40 \Rightarrow$$

$$(x_1 + x_2)^2 - 2x_1x_2 - 2x_1x_2 = 40 \Rightarrow$$

$$(-p)^2 - 4 \cdot 6 = 40 \Rightarrow$$

$$p^2 = 64 \Rightarrow$$

$$x_1^2 + x_2^2 - 2x_1x_2 = 40$$

$$(x_1 + x_2)^2 - 4x_1x_2 = 40$$

$$p^2 - 24 = 40$$

$$p = \pm 8$$

Javob: $p = \pm 8$ ga teng.

4-masala:

Ushbu $x^2 - 5x + a = 0$ tenglamaning ildizlaridan biri ikkinchisidan 9 marta katta bo'lsa, a ning qiymatini toping.

Yechilishi:

Berilgan tenglamadan foydalanib Viyet teoremasini yozib olamiz:

$$\begin{aligned}x_1 + x_2 &= 5 \\x_1 \cdot x_2 &= a \\x_1 &= 9x_2\end{aligned}$$

Berilgan tenglamalar sistemasini yechamiz:

$$\begin{aligned}\begin{cases} x_1 + x_2 = 5 \\ x_1 = 9x_2 \end{cases} &\Rightarrow 9x_2 + x_2 = 5 \Rightarrow 10x_2 = 5 \Rightarrow x_2 = 0,5 \\x_1 = 9 \cdot 0,5 &\Rightarrow x_1 = 4,5 \\x_1 \cdot x_2 = a &\Rightarrow 4,5 \cdot 0,5 = a \Rightarrow a = 2,25\end{aligned}$$

Javob: $a = 2,25$ ga teng.

5-masala:

n ning qanday qiymatlarida $x^2 - 12x + n = 0$ tenglama ildizlaridan biri ikkinchisidan $2\sqrt{5}$ ga ortiq bo'ladi?

Yechilishi:

Berilgan tenglamadan foydalanib Viyet teoremasini yozib olamiz:

$$\begin{aligned}x_1 + x_2 &= 12 \\x_1 \cdot x_2 &= n \\x_1 &= x_2 + 2\sqrt{5}\end{aligned}$$

Berilgan tenglamalar sistemasini yechamiz:

$$\begin{aligned}\begin{cases} x_1 + x_2 = 12 \\ x_1 = x_2 + 2\sqrt{5} \end{cases} &\Rightarrow x_2 + 2\sqrt{5} + x_2 = 12 \Rightarrow 2x_2 = 12 - 2\sqrt{5} \Rightarrow x_2 = 6 - \sqrt{5} \\x_1 = x_2 + 2\sqrt{5} &\Rightarrow x_1 = 6 - \sqrt{5} + 2\sqrt{5} \Rightarrow x_1 = 6 + \sqrt{5} \\x_1 \cdot x_2 = n &\Rightarrow (6 + \sqrt{5})(6 - \sqrt{5}) = n \Rightarrow n = 36 - 5 \Rightarrow n = 31\end{aligned}$$

Javob: $n = 31$ ga teng.

Namunaviy mashqlar.

1. x_1 va x_2 sonlari $3x^2 + 2x + b = 0$ tenglamaning ildizlar bo'lib $2x_1 = -3x_2$ ekanligi ma'lum bo'lsa, b ning qiymatini toping.
2. $x^2 + px - 35 = 0$ tenglamaning ildizlaridan biri 7 ga teng. Ikkinchi ildizning va p ning qiymatini toping.
3. $x^2 + px + q = 0$ tenglamaning ildizlari $x^2 - 3x + 2 = 0$ tenglamaning ildizlaridan ikki marta katta. $p + q$ ning qiymatini toping.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Usmonov M "Matematikadan qo'llanma" O'zbekiston Respublikasi oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi o'quv qo'llanmasi sifatida tavsiya etgan/ M.Usmonov, R.Isomov, B.Xo'jayev. – T.:Noshir, 2009-240 b.
2. M irzaahmedov, Mirfozil Abdilhaqovich Algebra: 8-sinf uchun darslik./ M. A. Mirzaahmedov [va boshq.]. — Toshkent: «O'zbekiston milliy ensiklopediyasi» Davlat ilmiy nashriyoti, 2014. — 240 b